

“ЦЕ ПОВНИЙ ФІНАЛ”, АБО: НЕ ФУТБОЛОМ ЄДИНИМ ЖИВ ЧЕМПІОНАТ СВІТУ В БРАЗИЛІЇ

Олесь Ганущак

Редакція газети “Нова неділя”,
вул. С. Крушельницької, 17, 79000, м. Львів, Україна,
e-mail: hansura@ukr.net

Автор зосереджує увагу на професійному мовленні спортивних коментаторів, докладно аналізує логічні, мовностилістичні огріхи коментаторів чемпіонату світу у Бразилії, пропонуючи нормативні вислови.

Ключові слова: спортивні терміни, професійні вислови, логічні помилки, хиби у вживанні слів у невластивому для них значенні, росіянізми, культура української мови.

І хоча вже тривають баталії відбіркового етапу чемпіонату Європи 2016 року, все ж про минулий чемпіонат світу у Бразилії ми згадуємо часто. Когось турнір розчарував, бо аж до двох останніх турів не було явного лідера, хоч, щоправда, один із фаворитів заслужено таки зійшов на вищу сходинку п’єдесталу. Попри те, що зафіксовано чимало несподіваних результатів, команди продемонстрували загалом середній рівень. Можливо, якби перебіг подій на смарагдовому полі тримав уболівальників у більшій напрузі, постійно інтригував, то й сприймалося б все інакше. До того ж, у переважно мляву гру футболістів додавали ложку дьогтю ще й коментатори. Про них, їхню професійну мову варто поговорити докладніше, звернути увагу на мовностилістичні огріхи, якими рясніли коментарі тележурналістів упродовж мундіалю.

Розпочнемо з найелементарнішого. Сказати б, із фундаментального.

- “*є на чому будувати фундамент*” (будують, власне, на фундаменті, отже: “на цьому фундаменті можна щось будувати...”);
- “*рахунок 0:1 на користь*” (за логікою 1:0) і поступилися 2:0 (за тією ж логікою 0:2);
- “*тяжкий буде фініш протягом останніх 30 хвилин*” (фініш – це стадія завершення чогось, тому тут радше йдеться про непросту завершальну частину гри або ж про напружену останню тридцятихвилинку);
- “*177 сантиметрів росту*” (зрозуміло, зросту), “184 сантиметри приблизно(?!) зросту” (та ж даються не приблизні, а точні цифри в протоколі матчу);
- “*хаотично шукає очима партнерів*” (розгублено);
- “*поступилися завдяки двом голам*” (алогічно, бо дякувати за поразку – нісенітниця, отже, йдеться про причину, тому “поступилися в результаті двох пропущених голів чи зазнали поразки, програли через два пропущені м’ячі”);

- “не зміг сформуувати єдиної оцінки” (переплутано використання паронімів “формуувати” і формулювати”: формують, приміром, військовий підрозділ, а думки формулюють, тому: “однозначно не сформулював, не оцінив”).

Ще кілька прикладів, пов’язаних із використанням слів у невластивому для них значенні:

- “*один із контекстів майстерності*” (йдеться, очевидячки, про “компоненти”);
- “*не влучив у площу*” (мабуть, у площину, рамку воріт);
- “*він є досить різноманітним нападником*” (можливо різноплановим або володіє багатьма різними навиками);
- “*недоторканий авторитет*” (беззаперечний, може: непохитний, визнаний, не-порушний);

І далі:

- “*відомий для вболівальників*” (у таких випадках частіше використовують давальний відмінок, а не родовий: “відомий вболівальникам”);
- “*німці на цьому переконалися*” (переконаються “у чомусь”);
- “*команда за гатунком футболістів не поступалася*” (радше за майстерністю, за підбором гравців (професіоналів), бо гатунок здебільшого стосується оцінки якості неживих предметів, товарів);
- “*грає в якості плеймекера*” (“на позиції”); буквальный переклад рос. “в качестве”;
- “*грає в ролі останнього захисника*” (“виконує функції”, грає “на позиції”, “на місці”);
- “*чотири м’ячі в чотирьох матчах – красномовний показник*” (очевидно, йдеться про високий професіоналізм бомбардирів, про переконаність у цьому, тому й “показник переконливий”);
- “*перерізає шлях нападникові до воріт*” (неоковирно звучить, тому ближче: “заввадив форвардові (нападникові) наблизитися до воріт” чи “зупинив просування до воріт”);
- “*був би абсолютно законний легітимний м’яч*” (по-перше, легітимність сама собою вже означає законність; по-друге, йдеться, очевидно, про “зарахований за правилами гол”, бо й “зарахований м’яч” – чужа мовна конструкція);
- “*питання у функціональній готовності*” (маємо теж з одного боку порушення правила використання відмінків: місцевого й родового, з іншого, йдеться не про питання, а про “проблеми функціональної готовності”);
- “*їх дії не спричинили навіть натяку на небезпеку*” (не їх, а їхні, тому їм не “вдалося створити небезпечної ситуації”, або: “їхні дії не були загрозливі”);
- “*здобули нічию*” (нічия це не великий здобуток, у скрутному становищі можна її хіба “вибороти”);
- “*чимало критичних стріл надіслано на адресу...*” (стріли таки “випускають”);
- “*більш атакувальний гравець*” (тут йдеться не про ступінь, а про якість, тому: “гравець більше схильний до атакувальних дій” чи “прибічник” таких);

- “згідно з настановами ФІФА арбітр оголошує тайм-аут” (ФІФА просто рекомендувала, тому й настанови тут недоречні, потрібно використовувати “рекомендації”);
- “м’яч підпадає під контроль” (підпадає під підозру, під визначення, а м’яч “потрапляє”);
- “усі забиті м’ячі сталися після 70-ї хвилини” (стаються якісь події; один з можливих варіантів: “практично кожен м’яч команда забивала після...”);
- “отримав шанс реанімуватися перед глядачами”, “реанімувати ім’я” (реанімація – медичний термін, означає “оживлення організму під час клінічної смерті”, а в цьому випадку, мабуть, йдеться про “реабілітацію”, “відновлення незаплямованої репутації”);
- “не дають можливості розвиватися цією частиною зеленого газону” (це приклад так званої кучерявості висловлення, помноженої на граматичні огріхи; коментаторові варто було сказати: “на своїй половині поля команда успішно блокує атаки суперника”, або ж “не дозволяє суперникові розгорнути атаки”);
- “забезпечили собі плей-оф” (радіше “місце”, яке гарантувало участь у цій частині змагань);
- “органічно все зробив воротар” і “досконало зіграли” (правильно, добре, вдало, безпомильно);
- “певний відтинок кар’єри використав” (дуже заплутано; тут, мабуть, мовиться про “певний період” у кар’єрі, який “використано”);
- “Уругвай не є втіленням моменту атакуючої зухвалості” (ще один приклад недолугої “кучерявості”, можливо йдеться про те, що команда не змогла продемонструвати цю атакувальну, хай вже так буде, зухвалість);
- “б’є по ногах, абсолютно забуваючи про сентименти” (“діє грубо, порушуючи правила, не гребує недозволеними прийомами”);
- “він не міркує, як дати перепочити своєму візаві” (“не залишає ані хвилини на перепочинок”, або ж “не дозволяє ні на секунду розслабитися”);
- “велику кількість хвилин суперники...” (“довший чи тривалий час”, “упродовж тривалого часу”...);
- “ця хитрість не пройшла” (“не вдалося перехитрити”);
- “певні проблеми треба прибрати” (“позбутися окремих або деяких проблем”);
- “міг зіграти чистого атакуючого” (чергова спроба “неологізувати” неоковирний вислів, бо у футболі грають таки не кого, на відміну від театру й деяких інших випадків, а на позиції кого); крім того, виразною у сучасній мові є тенденція уникати форм активних дієприкметників теперішнього часу (завідуючий – завідувач, бажаний – зацікавлений, не байдужий, шанувальник; командуючий – командувач);
- “особливого зиску у цій ситуації форвардові це не дало” (“не мав користі”, “безрезультатно зіграв”, “безуспішно діяв”);
- “створив гол з нічого” (ненормативна форма заперечного займенника; можливі вислови: “гольова ситуація виникла на рівному місці”, “попри логіку подій”,

- “всупереч здоровому глузду”, нарешті, виникла ситуація ні з чого, а “ніщо не може завадити”);
- “лікарям треба терміново реабілітувати форварда” (реабілітація в медицині – процес тривалий, а тому йдеться про те, що медики мають оперативного, якомога швидше “відновити функції гравця”, банально “надати допомогу”);
  - “прибрав суперника” (такі люблять молоді коментатори скалькувати недолугі конструкції із мови своїх колег – північних сусідів. Прибирають в інших місцях, а у футболі можемо “нейтралізувати” навіть “зашкодити”, завадити суперникові чи, метафорично висловлюючись, “виключити з гри”);
  - “це не викликає суперечностей” (просто “не виникає сумнівів у тому”);
  - “пнішов у активний пресинг” (“активно почав пресингувати”);
  - “могло дійти до небезпеки” (“міг виникнути небезпечний момент”);
  - “перший удар приносить забитий м’яч” (“перший же удар стає результативним, першим же ударом забив гол, спрямував м’яч у ворота”);
  - “вийшов бородавчик під № 9” (бородань);
  - “створив небезпечний удар” (знову ж таки – дієслово не на своєму місці, момент створити можна, удару ж завдають);
  - “відбувається небезпечна передача” (бачимо пас, передачу, після яких виникає небезпека);
  - “зберігає контроль над м’ячем” (“вдало контролює м’яч”);
  - “знаходився у статичному положенні” (знаходять те, що гублять; тут: “перебував у певному стані, не рухався, стояв”);
  - “арбітр фіксує штрафний удар” (фіксують порушення правил, а штрафний або карний призначають);
  - “продемонстрував для нього червону карточку” (демонструють щось інше і перед кимсь, а не комусь, тому “показав” йому);
  - “результативною стала помилка арбітра, яка привела (потрібно: призвела) до поразки” (“кучерява” недолуга фраза, бо йдеться про те, що в результаті помилки арбітра, який зарахував забитий з положення поза грою м’яч, команда програла);
  - “робив врівання до штрафного” (“намагався прорватися”);
  - “буду деякі факти приводити, вкидати, давати...” (наводити, озвучувати, оприлюднювати, називати);
  - “проводив удар” (завдав удару, ударив);
  - “невдалий удар головою” (“невдало пробив головою”);
  - “справа доходить до екватора першого тайму” (не дає спокою цей екватор багатьом, а в цьому випадку згадка про нього недоречно. Це спеціальний географічний термін, який позначає чітко окреслену лінію, проведену довкола земної осі для поділу на дві рівні півкулі. Навіть беручи до уваги умовність поділу на дві рівні частини 45 хвилин тайму, ми цього не досягнемо. Одна-дві додані хвилини вже порушують такий поділ на рівні частини. До того ж, дві ці частини різняться перебігом подій, на відміну від географічних півкуль, які за-

- лишаються сталими. Отже, потрібно вибрати природну конструкцію “ближче до середини, до половини тайму, матчу, поєдинку);
- “у відсотковому володінні м’ячем нема переваги” (“команди приблизно порівно у відсотковому відношенні володіють м’ячем”);
  - “напруга підвисла над стадіоном” (“нависла”);
  - “може статися варіант, який ми бачили в попередньому турі” (“може повторитися ситуація, котра виникла”, “може трапитися приблизно так, як і в попередньому турі”);
  - “скажу інший факт” (наведу, згадаю інше);
  - “забезпечили свої фланги надійно” (мабуть, “ліквідували загрозу на флангах”);
  - “не допустили важких помилок” (“серйозних”, таких, що могли спричинити небезпеку, через які могли виникнути небезпечні моменти);
  - “дистанція до воріт метрів 8–10” (тут ідеться про “відстань”);
  - “арбітр фіксує перетин м’яча ліцевої лінії” (просто “арбітр помітив, що м’яч покинув межі поля, викотився за межі його”);
  - “м’яч оптимально лягав під ліву ногу” (мабуть, “зручно” чи: був вигідним пас під ліву ногу);
  - “пересунути на вістря атаки” (перевести);
  - “обопільно тримали один одного за футболки” (просто: тримали один одного за...);
  - “заслужено не був зарахований гол” (заслуга – це відзнака, а справедливість – утвердження, отже, “гол не зараховано справедливо, за правилами”);
  - “створив супер-сейв, організував серію супер-сейвів” (очевидно, виконав і провів);
  - “створили неймовірний камбек на останніх хвилинах зустрічі”;

Два останні приклади варто виокремити. Належать вони до так званої категорії молодіжного сленгу. Чи конче потрібні вони і чи не природніше використовувати відповідні конструкції рідною мовою?

“Сейв” в англійській мові – дієслово, яке означає дію “захищати”. Оскільки у тамтешній мові дієслівна форма та іменникова часто повторюються, цей термін коментатори взяли для означення предмета “захист”. Наші колеги перехопили модне словечко і будують довкола різні конструкції на зразок згаданих. Але що тут “суперового”, себто незвичного, якщо воротар просто “відбив небезпечний удар”, “взяв мертвий м’яч”, “завадив вразити ворота”, “запобіг стовідсотковій загрозі, щоб взяти ворота” тощо? Це ж його робота!

Те саме й з терміном “камбек”. В англійській він означає “збереження інформації” або ж “повернення” минулого. З погляду логіки для коментування цей термін “з великим натягом”, як кажуть в Одесі, можна вживати. Бо ж ідеться не про відновлення статус-кво, а про абсолютно нову картину (стадію), результатом якої стало те, що “команді, котра, здавалося, не має перспектив на успіх, вдалося переломити хід поєдинку на останніх хвилинах і здобути (вирвати) перемогу...”.

Звернімо увагу на ще одну категорію помилок. Так звані росіянізми – проблема практично більшості коментаторів. У зв'язку з цим поділюся деякими спостереженнями. Свого часу в Україні функціонувало два факультети журналістики: при Київському імені Тараса Шевченка та Львівському імені Івана Франка університетах. Відповідно, існувало й дві школи: київська та львівська. Котра сильніша – питання суперечливе. Однак відбір був там надзвичайно серйозний. Звісно, й знання з мови та стилістики випускники здобули відповідні. Нині ж, мов грибів після дощу, розплодилось цих факультетів. Воно ніби й нічого. Бо потреби у фахівцях для ЗМІ зростають. Біда в іншому. Відчутна нестача кваліфікованих викладачів саме з базових дисциплін – мови та стилістики. І, як результат:

- *“Вскривають зони” (росіянізм, який “претендує” стати фразеологізмом, за-
рахованим до розряду спеціальних коментаторських термінів, як приміром, “сів
на м’яч”, “штрафний на користь (?!) нападника” тощо). У нашому випадку
ідеться про банальне “перекриття” зон.*
- *“Далеко не молодий” (калька-росіянізм, – “не дуже молодий”, “вже в зрілому
віці”, “досвідчений”).*
- *“Якщо не зраджує пам’ять” (“наскільки пам’ятаю”, “якщо не помиляюсь”).*
- *“На полі появляється” (має бути “на поле виходить”).*
- *“Мені уявляється” (“на мою думку”, “на моє переконання”).*
- *“Він являється неспорним лідером” (потрібно: “він є” або простіше “він – не-
заперечний лідер”). Являтися можна у сні. Згадаймо Франка: “Чого являєшся
мені у сні?”*
- *“Спостерігається цікава статистика” (калька з російського “наблюдается”,
що означає догляд за чимось, кимсь, в нашому випадку ідеться, радше, про
аналіз певних статистичних даних. Чи: бачимо цікаву статистику).*
- *“Небезпечну свічку захисники затушили” (мабуть, “небезпечний момент, який
виник після свічки, захисники ліквідували”, а свічку гасять).*
- *“За ним таскатимуть рояль” (ідіома в значенні “все робитимуть за нього”
українською “тягати”);*
- *“цей гравець справжній кріпши” (“здоровань”, “доволі кремезний”, “дебелий
хлопчина”);*
- *“удар прийшовся у воротаря” (мабуть, ідеться про те, що гравець пробив, а
воротар спіймав м’яч, чи, нехай вже, “форвард влучив у воротаря”);*
- *“ледве передвигали ногами” (мляво, повільно рухалися, від втоми ледве пере-
сувалися, нарешті, “ледве волочили ноги”);*
- *“бразилійські вінтики-шпунтики” (гвинтики-шпунтики).*
- *“в 25 метрах від воріт”, “вблизі штанги” “в кількох міліметрах від поперечини”
(за 25 метрів; поруч зі штангою; над самісінькою поперечною);*

Насамкінець наведу “справжній перл” коментаторського невігластва: “Це не просто був фінал позаминого чемпіонату. Це був повний фінал із набором найкрутіших прийомів...” Що цим, даруйте, “креативний” оглядач хотів сказати? Певне те, що справді неповторним був той матч, коли глядачі мали змогу спостерігати за набором різноманітних футбольних прийомів. Даруйте, вже й сам почав заговорюватися.

Тому молодшим колегам-журналістам хотілося б побажати: більше читайте, збільшуйте словниковий запас, учіться розмовляти правильно й красиво. Саме так. Не випадково ж свого часу на конкурсі краси мов у Парижі українська (слідом за французькою та перською) посіла третє місце за такими параметрами: фонетика, лексика, фразеологія, структура речень. А за мелодійністю наша солов'їна розділяє першість з італійською.

Стаття надійшла до редколегії 25.10.14

Прийнята до друку 27.11.14

“THE FULL FINAL” OR : NOT ONLY FOOTBALL LIVED ON WORLD CUP IN BRAZIL

Oles Hanushchak

*Newspaper «New Sunday»,
S. Krushelnytskoyi Str., 17, 79000, Lviv, Ukraine,
e-mail: hansura@ukr.net*

Mastering of the basics of any profession starts with mastering a certain amount of general and professional knowledge and mastery of basic ways resolution professional tasks that mastering the language of professional communication. The main feature of professional language is its accuracy, compliance with linguistic regulations.

In the scientific article focuses on professional speech of sports commentators. The article analyzes in detail each error made in his speech of football commentators. In particular logic shown and linguistic-stylistic errors commentators World Cup in Brazil. Each fixed error submitting the correct correspondences that are recommended instead of non..

Key words: sports terms, professional utterances, logical mistakes, defects in the use of words in unnatural for them meaning, Russianism, culture of Ukrainian language.